

VAROLUŞÇU FELSEFENİN TÜRK DÜŞÜNCE HAYATINDAKİ YANSIMALARI

Fikri GÜL*

Özet

Düşüncenin tarihsel serüveni dikkate alındığında varoluşçu felsefenin hem dönemsel hem de kavramsal yönden Türk düşünce hayatını etkilediği söylenebilir. Bu yazı, özellikle 1950'lerden sonra Türk edebiyatında etkilerini ciddi anlamda hissettirmeye başlayan varoluşçu felsefenin başat kavramlarının edebiyatımızdaki hangi isimlerde ve ne türden bir karşılık bulunduğunu göstermeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Varoluşçuluk, Kaygı, Özgürlük, Kendilik Bilinci, Türk Edebiyatında Varoluşçuluk.*

THE REFLECTIONS OF EXISTENTIALIST PHILOSOPHY ON THE TURKISH THOUGHT LIFE

Abstract

When the historical journey of thought is taken into consideration, it can be said that the existentialist philosophy has affected the Turkish thought life both periodically and conceptually. This work aims to show within which names what kind of a response that the main concepts of existentialist philosophy, which has started to affect seriously the Turkish literature especially after 1950s, has found in our literature.

Key Words: *Existentialism, Anxiety, Freedom, Self-Awareness, Existentialism on Turkish Literature.*

Felsefe tarihine bakıldığında 'insan'ı merkeze alan felsefi yaklaşımların ilk örneğini Sokrates'te görmek mümkündür. Sokrates'in insanı merkeze alan felsefi bakış açısı döneminin özelliklerini yansıtan ve daha çok ahlak felsefesi temelinde şekillenmişti. Sokrates'ten başlayarak süregelen, insanı ve onun sorunlarını merkeze alan öğretiler yerini 20. yüzyılın en popüler ve etkili akımlarından biri diyebileceğimiz varoluşçuluğa bırakmıştır. Kuşkusuz, varoluşçuluğun insan merkezli yaklaşımı Sokrates'in yaklaşımından farklıdır. Çünkü, her iki dönemin özellikleri ve bakış açıları dikkate alındığında bu farklılığın ortaya çıkması son derece normaldir. 20 yüzyılda hem insana bakış değişmiş hem de insanın sorunları ve sorumlulukları artmıştır. İnsanın üzerindeki kuşatılmışlık yelpazesi genişlemiş, sorunlar yumağı ile boğuşan insan çaresizlik içinde yeni arayışların öznesi haline gelmiştir.

Erdemi, bilgi olarak gören, bu bilginin içeriğini de "iyi" olarak belirleyen ve iyi ile doğrunun ne olduğunu bilen kimsenin de

erdemli olduğunu savunan Sokrates, "bir şeyi iyi yapan, ondan kendine yaraşan bir düzen bulunmasıdır"¹ der. Bu ifadeden de anlıyoruz ki, tarih boyunca insan hep bir arayış içinde olmuş ve çoğunlukla da bu arayış bir "düzen arayışı" olarak karşımıza çıkmıştır. Varoluşçuluğun özellikle 1930'lu yıllardan başlayarak batı dünyasında ve özellikle orta Avrupa merkezli bir felsefe hareketi olarak ortaya çıkması, o yılların kendine özgü koşulları içerisinde ve yeni bir arayışın sonucu olarak görülebilir.

Varoluş felsefesi özü itibariyle insan varoluşunun anlamını ve insanın kendini gerçekleştirme olanaklarının bütününe ifade eden, kısacası insanı konu edinen, insana yönelen bir felsefedir. Birbirinden farklı varoluşçuluk tanımları yapılmıştır. Örneğin, "Weil'e göre varoluşçuluk bir bunalım, Mounier'ye göre umutsuzluk, Hamelin'e göre bunalı, Banfi'ye göre kötümserlik, Wahl'a

¹ Bedia Akarsu, *Ahlak Öğretileri*, Remzi Kitabevi Yayınları, İstanbul 1982, s. 33.

göre başkaldırı, Marcel'e göre özgürlük, Lukacs'a göre idealizm (düşüncülük), Benda'ya göre usdışıcılık (irrationalisme), Foulque'ye göre saçmalık felsefesidir"². Varoluşçuluğun birbirinden farklı olarak yapılan tanımları da bize gösteriyor ki, bu felsefe kendi içerisinde kavramsal bütünlüğü olan bir felsefe değildir. Bunun nedeni ise, varoluşçuluk sözcüğüne karşılık gelen tek bir öz ve tek bir felsefenin olmayışdır. Kuşkusuz, varoluşçuluk sözcüğü belirli bir düşünme biçimini, belirli bir havayı ve iklimi yansıtmaktadır (bunları, bireycilik, herhangi bir ekole mensup olmamak, herhangi bir inancın taşıyıcısı olmamak, mevcut sistemleri yetersiz görmek, gelenekçiliği yadsımak ve onu küçümsemek vb. olarak sıralayabiliriz). Ancak, ortak temaları olmasına rağmen varoluşçuluğu bir rasyonalizm veya bir idealizm gibi bir felsefe ekolu şeklinde değerlendirmek oldukça güçtür. Bu yüzden varoluşçuluk, "adı geçen durumu yerine göre hem yansıtan, hem de ona tepki gösteren bir felsefedir"³.

Varoluşçuluğun insana ve onun sorunlarına dönük bakış açısı, ele aldığı kavramlar ve bu kavramlara yüklediği anlamlar, insanlığın ortak kaygı ve endişelerini dile getirmesi bu felsefenin bütün dünyada olduğu gibi ülkemizde de hatırı sayılır cinsten taraftar bulduğunu edebiyat alanında ve özellikle de roman ve hikaye gibi okuyucuyla doğrudan temas kuran yazınsal metinlerde son derece etkili yansımaları olduğunu görmekteyiz. Türkiye 'de varoluşçuluğun yansımaları 1940'lı yıllardan başlayarak günümüze kadar devam etmiştir. Özellikle varoluşçu düşünceyi yansıtan dergilerdeki çeşitli çeviriler, tanıtma yazıları gibi etkinlikler de bu türden düşüncelerin ülkemizde taraftar bulmasına ve yaygınlaşmasına kaynaklık etmiştir diyebiliriz. 19 Mayıs 1946 yılında "Tercüme Dergisi"nde *Yeni Görüşler* başlığı altında varoluşçu felsefeyi tanıtmayı amaçlayan bazı çeviriler yayımlanır. Sabahattin Eyuboğlu Sartre'in "Temps Modernes"de çıkmış bir yazısını tercüme eder. Aynı yazının bir başka çevirisi de 1 Şubat 1946 tarihli "İstanbul Dergisi"nde yayımlanır. Oğuz Peltek'le Erol

² Asım Bezirci, Jean-Paul Sartre'in, *Varoluşçuluk* adlı eserinin çevirisi içinde, Say Yayınları, İstanbul 1997, s. 7.

³ A., g., e., s. 11.

Güney de, Simone de Beauvoir, Merlau Ponty ve D. Aury'den tercüme yapılar. Sartre'in, "Existentialisme Bir Hümanizmadır" adlı konuşmasının kısaltılıp özetleştirilerek Türkçeye çevrilmesi bu alandaki çalışmalar arasında önemli bir yere sahiptir. Yine, Hilmi Ziya Ülken'in 1 Ağustos 1946 tarihli İstanbul dergisindeki "Existentialisme'in Kökleri" adlı yazısı, 1 Mayıs 1959'da A dergisinin çıkarmış olduğu "Varoluş Filozofları ve Varoluşçuluk Özel Sayısı", Behçet Necatigil'in Rilke'den, Selahattin Hilav'ın Heinemann'dan, Turan Oflazoğlu'nun Nietzsche ve Heidegger'den, Asım Bezirci'nin Sartre'dan, Demir Özlü'nün Jaspers'den, Onat Kutlar'ın Marcel'den, Önay Sözer'le Sina Akşin'in Kierkegaard'dan, Refik Cabi'nin de Berdiaeff'ten⁴ çevirdiği bazı metinler de varoluşçuluğun ülkemizdeki yansımalarının birer örneği olarak kayıtlardaki yerini almıştır.

Varoluşçuluğun Türk Edebiyatı üzerindeki etkisi bazı yazarların eserlerinde çok belirgin olarak görülmektedir. Örneğin, Demir Özlü'nün eserlerinde işlediği bireyin varoluşsal bunalımları, bırakılmışlığı, hayal kırıklığı ve umutsuzluğu, Sartre'in *Bulantı* ve *Varlık ve Hiçlik*⁵ adlı eserlerinden derin izler taşıdığı çok açıktır. "Öyle ki Demir Özlü, Sartre varoluşçuluğunun açık etkilerini gösteren, bireyi ve onun bunalımlarını anlattığı hikayeleri bir araya toplayan "Bunaltı"yı bu dönemde yayımlar"⁶. Demir Özlü'nün diğer bir eseri olan "Soluma" adlı hikaye kitabı da varoluşçuluğun derin izlerini taşıyan bir başka önemli yapıt olarak değerlendirilebilir. İnsanın anlam dünyasının kayb olduğu ve yeni anlam arayışlarının birbirleriyle yarıştığı bir dönemde varoluşçuluk, bireyin anlam dünyasına hitap eden, ona sığınabileceği yeni limanları keşfetme olanaklarını gösteren, dağılan ve kimliksizleşen öznenin yeniden inşasına çabalayan yönüyle de Türk düşüncesinde ve özellikle de Türk edebiyatında derin izler bırakmıştır denebilir.

⁴ A., g., e., s. 17.

⁵ Jean-Paul Sartre, *Varlık ve Hiçlik*, Çev. T. Ilgaz, G. Ç. Eksen, İthaki Yayınları, İstanbul 2010, s. 488-489., Jean-Paul Sartre, *Bulantı*, Çev. Selahattin Hilav, Can Yayınları, İstanbul 2010.

⁶ Mustafa Kurt, "Varoluşçuluğun Türk Edebiyatına Girişi ve İlk Etkileri", *Gazi Türkiyat*, Sayı 4, Ankara 2009, s. 140.

Varoluşçuluğun insan kavrayışı ve özellikle de 'insanın özünü kendisinin oluşturması' düşüncesi, insanın kendine yabancılaştığı bir dönemde onun kendini yeniden inşa etmesi ve özgürlüğün insan varoluşunun özü olarak görülmesi oldukça anlamlıdır. Dünyaya, topluma ve değerlere yabancı olan insan, hayatın tekdüzeliği ve mekanikliği içerisinde sığınacak güvenli bir liman bulamayacak, bu dünyada tek başına dünyaya ve başkalarına karşı yabancı olduğunun bilincine çok açık olarak varmış olacaktır. Özellikle de modern şehir hayatı, her gün aynı koşuşturmalarla hayatı sıradanlaştıracak ve insan kendi eliyle yaratmış olduğu bu yaşam biçiminin tutsağı olarak absurd(saçma/uyumsuz) düşüncesiyle karşı karşıya kalacaktır. Sartre'in deyişiyle insan, fazladan bir varlık olarak karşımıza çıkacaktır. Akıl varlığı olan insanın çaresizliği tam da burada ortaya çıkar. Çünkü akıl varlığı olan insan sürekli olarak varlıklar arasında bir düzen ve anlam arayışı içindedir. Gerçekle yüzleştğinde çaresizliğinin bir tokat gibi yüzüne vurulduğunu gören insan, dünyadaki anlam arayışından vazgeçecek ve doğrudan kendi bilinciyle kendi varoluşsal yazgısını gerçekleştirmeye, bir başka deyişle kendini gerçekleştirmeye çalışacaktır. Kendini gerçekleştirmeyi amaç edinen insan bunu yine kendi varoluşsal ölçüleri içinde ve özgürce yapacak, bu yolla da kendi özünü kendisi oluşturacaktır. Buradaki esas ölçü, varoluşça bir ölçüdür. Yani, kişinin merkezde olduğu ve her yönüyle sorumluluk alarak kendini gerçekleştirdiği etkin bir yaşam. Sürü içinde kaybolmayan, hangi yöne gideceğine kendisi karar veren ve yönelimlerinin hesabını kendisi veren insan ancak varoluşunun farkına vararak kendini gerçekleştirebilir. Kierkegaard'ın dediği gibi, birey eğer kendini gerçekleştirmek istiyorsa sürüden ayrılmak, sürünün yürüyüşüne ortak olmamak zorundadır⁷.

Varoluşçu filozofların eserlerindeki edebi olanla felsefi olanın içiçeliği kimi zaman güçlük çıkarsa da düşünce hayatında bunların ayırımının pratik bakımdan bir yararı olduğu söylenemez. Özellikle edebi metinlerde, denemelerde ve kimi şiirlerde kendini gösteren ve derin anlamlar yüklü

⁷ Sören Kierkegaard, *Ölümçül Hastalık: Umutsuzluk*, Çev. M. Mukadder Yakupoğlu, Ayrıntı Yayınları, 1997, s. 146.

varoluşçu yaklaşımların Türk Düşüncesinde de karşılık bulduğunu söylemiştik. Özellikle Oğuz Atay'ın romanlarında seçtiği kahramanların birey merkezli ve onun iç dünyasını yansıtan karmaşık bilinç yapısına sahip figürler olması söz konusu ettiğimiz gerçekliğin bir yansıması olarak görülebilir. Bu romanlarında Atay'ın, "insan bilincini ve bilinçaltını çarpıcı bir biçimde sergilediğini söyleyebiliriz. Birey içine düştüğü sosyal çıkmazdan kurtulmaya çalışmadan önce kendi benliğini sorgular; kimliğini tespiti çalışır"⁸. Umutsuzluğun, derin bilinç yarılmalarının, kaygının, yabancılaşmanın, uyumsuzluğun, anlamsızlığın, insan varoluşunun ve ölümün sorgulandığı bütün anlatılar esas itibariyle insana ait olan özelliklerin söz konusu edildiği yazılardır. Varoluşçu temaların yoğun biçimde işlendiği Türk Edebiyatının seçkin yazarlarından olan Ferit Edgü'nün anlatılarının asıl konusunu da "karamsarlık ve "umutsuzluk" gibi varoluşçuluğun özüne ait kavramlar oluşturmaktadır. "Baskalarının düzleminden-örneğin şehrin sokaklarından, kurumlarından-kaçış, bu anlatıcıların en belirgin özelliğidir. Bunaltının aşılması için baskalarının mutlak yokluğuna duyulan ihtiyaç, anlatıcıların kendi içlerine kapanmalarına neden olur. Bireyin algısının odaklandığı nokta daha çok kendi benliği, kendi bedeni, kendi içsel yaşantısıdır (...) hayallerde bile umuda yer yoktur"⁹. Varoluşçuluğun bireyi önceleyen, onu merkeze alan yaklaşımı yukarıda da ifade etmeye çalıştığımız gibi Türk düşüncesinin temelini oluşturan edebiyatımızda aynen karşılık bulmuş ve aynı kavramlar aynı bağlam içerisinde benzer anlatılarla dile getirilmiştir. Bu bağlamda, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Huzur* adlı romanı varoluşçu felsefenin Türk edebiyatındaki somut yansımalarından biri olarak kabul edilebilir. "Bireydeki otantik değerler ile mevcut olan değerlerin çatışmasının temel alındığı bu romanın (...) varoluşçu felsefeyle doğrudan ilişki kuran, varoluşçulara açıkça atıflar yapan ilk roman olduğu söylenebilir (...) Batılı modern insanın

⁸ Yunus Balci, "Oğuz Atay'ın Romanlarında Kahramanlar", *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 16, Yıl: 2004, s. 51.

⁹ Ayşe Öykü İş, *Ferit Edgü ve Demir Özlü'nün Hikayelerinde Varoluşçu Öznellik*, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2007, s. 200-201.

yaşadığı bunalım ve çelişkiler Tanpınar'da kültürel değerlerin karşılaşması ile şekillenir"¹⁰.

Varoluşun insanda oluşturduğu 'kendilik bilinci', dünya ile insan arasında oluşturulmuş ilişkiler ağını sorgulama ve bu yolla bireye özgür seçim şansı sağlamıştır. İnsanın yazgısını insanın kendinde gören varoluşçu yaklaşım bu yönüyle, umudun ancak eylemde olduğunu ve bireyi yaşatacak biricik şeyin onun edimleri olduğunu söyler. Kendi varlık durumumuzun başkalarının varlık durumuyla, başkalarının varlık durumunun da bizim varlık durumumuzla belirlendiğinin bilincinde olan birey, özgürlüğünü de bu bağlam içerisinde temellendirir. "Gerçi insanın tanımı olarak özgürlük, başkasına bağlı değildir; ama, ortada bir bağlanma olunca iş değişir: O zaman kendi özgürlüğümle birlikte başkalarının da özgürlüğünü istemek zorunda kalırım. Başkalarının özgürlüğünü gözetmezsem, kendi özgürlüğümü de gözetmem"¹¹. Bu bağlamda seçmeyi temele alan varoluşçu anlayış, insanın özünü varoluşundan sonra, bir başka deyişle varoluşu özden önce görmekle özgürlüğe baştan öncelik tanıdığını da açıkça ortaya koymuş olmaktadır. Özellikle Sartre'in insanı özgürlüğe mahkum bir varlık olarak ele alması ve özgürlüğün zorunlu bir varlık koşulu olarak görülmesi varoluşçunun felsefenin önceliklerini anlama açısından oldukça önemlidir.

Bireyin içine düştüğü çıkmazları, yabancılaşma duygusunu ve ötekileştirilen öznelerin anlamsız anlam arayışlarıyla dış dünyadan kopuk bir bilincin trajedisini anlatan varoluşçu temalar, Türk edebiyatında da önemli karşılık bulmuş, yukarıda sözünü ettiğimiz yazarların yapıtlarıyla da benzer temalar somutlaştırılmıştır. Uyumsuz, duyarsızlık, kaygı, öteki, yabancılaşma, kopuş ve başkaldırı gibi varoluşçu kavramlar edebiyatımızdaki önemli romanlara içerik oluşturmuştur. Örneğin, Albert Camus'nün *Başkaldıran İnsan*¹² adlı yapıtında dile getirdiği ve bir türlü elde edilemeyen anlam arayışlarıyla dolu kendinden, toplumdaki, dış dünyadan kopuk bir bilincin ve topluma yabancı bir

¹⁰ Mustafa Kurt, *a. g. e.*, s. 146-147.

¹¹ Jean-Paul Sartre, *Varoluşçuluk*, Çev. Asım Bezirci, Say Yayınları, İstanbul, 1997. s. 93.

¹² Bkz. Albert Camus, *Başkaldıran İnsan*, Çev. Tahsin Yücel, Can Yayınları, İstanbul, 2010.

kahramanın çatışkılı yaşam serüveni benzer şekilde Ferit Edgü'nün yapıtlarında ortaya çıkan ve "bireyin kendisiyle ve dünyayla olan ilişkisinde, yalnızlığını, özgürlüğünü, bunaltısını, iletişimsizliğini, seçimlerini, yersiz-yurtsuzluğunu, edim ve edimsizliğini varoluş sorunu olarak ele alan"¹³ anlayışı arasında birçok benzerlik olduğunu söyleyebiliriz.

Varoluşçu felsefenin Türk düşünce hayatı üzerindeki etkileri kuşkusuz bu türden yapıtların dilimize çevrilmesiyle başlamış, Türk edebiyatında benzer temalarda yapıtların ortaya konulmaya başlamasıyla da hızlı bir ivme kazanmıştır. 1950'lerin Türkiye'sindeki toplumsal, ekonomik ve siyasal koşulların şekillendirdiği düşünce dünyası yeni bir zihniyet değişimini zorunlu kılmış ve bu değişimden edebiyatımız da nasibini almıştır. Dünyanın savaşlarla şekillendiği bir ortamda insana ait temel sorunların başat kavram olarak ele alındığı varoluşçu yapıtlar ve arkasındaki felsefi düşünüş önemli ölçüde taraftar bulmuştur. Özellikle roman tarzı yapıtlarla büyük kitlelere ulaşan yazarlar sıradanlığa, statükoya ve gelenekselciliğe karşı koyarak uyumsuz (absürd) duygusunu işlemeye başlamış, fiziki ya da ilahi determinizme karşı çıkararak insan özgürlüğüne vurgu yapmışlardır. Özellikle Nietzsche, her türlü belirlenimciliğe karşı koymuş ve insanı bu durumdan kurtarmak için yoğun çaba harcamıştır. Nietzsche'nin nihilizmi bu çabanın bir ürünüdür. Geçmişle ve değerlerle hesaplaşan insan için nihilizm kaçınılmaz bir son olacaktır. Nitekim Demir Özlü'nün nihilizmi örnek aldıklarını söylemesi tesadüfi değildir. Albert Camus'nün *Yabancı* adlı romanında dile getirdiği akıldışılık, uyumsuz ya da absürd (saçma) duygusu söz konusu çabanın bir başka örneğidir. Onun, kendisini "burada fazla, sanki bir sığıntı gibi hissettiğini"¹⁴ söylemesi varoluşçu felsefenin insanın yaşadığı psikolojik durumu da açıkça ortaya koymaktadır.

¹³ Mutlu Deveci, "Ferit Edgü'nün "Beklenmeyen Konuk" Adlı Öyküsü Üzerine Bir İnceleme", *Ankara Üniversitesi Türkojoloji Dergisi*, Cilt: 16, Sayı: 2, Ankara, 2003, s. 181. Ayrıca geniş bilgi için bkz, Mutlu Deveci, *Varoluş ve Bireyleşme Açısından Ferit Edgü Anlatılarında Yapı ve İzlek*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2012.

¹⁴ Albert Camus, *Yabancı*, Çev. Vedat Günyol, Can Yayınları, İstanbul, 1999, s. 82.

Kendini seçen varoluşçu insan aynı zamanda kendi yazgısını da seçmiş olmaktadır. Bir başka deyişle, insan her ne ise o değil, her ne olmuşsa odur. Yani, "insan kendi hayatından başka bir şey değildir"¹⁵. Tanrı'nın varlığı dahil hiçbir şey insanın kendini seçmesinden ve kendi varoluşunu gerçekleştirilmesinden daha gerçek değildir. Bu anlamda insan, kendi varlık projesinin yapıcisidir. Kendi kendini inşa eden, kendi özünü kendisi oluşturarak merkeze kendini koyan insan her türlü değişimin ve yeniden ele alınışın da bizatihi kendisidir. Bireyin ruh halini kaplayan anlamsızlık, bunaltı, atılmışlık ve yalnızlık duygusu aynı zamanda onun için bir çıkış noktasıdır da. Bu çıkış noktasından hareketle insan kendi gerçeğiyle yüzleşecektir. Dünyayı diğerlerinden farklı algılayacak, onlardan farklı anlamlandıracaktır. Nitekim Demir Özlü, Orhan Duru ve Ferit Edgü gibi yazarlar eserlerinde söz konusu temaları işleyerek varoluşçu düşünceyi bir yaşam felsefesi halinde sunmuşlardır.

Varoluşçu felsefenin önemli kavramlarından biri olan uyumsuz (absürd) kavramı özellikle 1950'lerden sonra Türk edebiyatında romanlar, hikayeler ve şiirler üzerinden kendine yer bulmuş, varoluşçu temalar edebi metinlerin çıkış noktası haline gelmiştir. Bu metinlerde kullanılan üslup, yer ve zaman algısı gibi belirleyici nitelikler dönemin özelliklerini yansıtmaktadır. Belirlenimci anlayışın esas alınarak insanı ve evreni bu anlayışa uygun şekillendirme çabasının insanda uyumsuz duygusunun ortaya çıkmasına zemin hazırladığı söylenebilir. Hayatın tekdüzeliği, zamanın öldürücü bir hızla geçmesi, insanın dünyada tek başına oluşu ve özellikle de ölümün zorunlu ve kaçınılmaz bir gerçek oluşu uyumsuz duygusunun ilk kaynaklarıdır. Bu duygu insanı kendine, topluma ve doğaya yabancılaştırır. Nitekim Albert Camus'ye göre de, saçma (absürd) duygusunun asıl kaynağı da ölüm ve onunla ilgili düşüncelerimizdir. Ölüm, insanın tek ve değişmez alinyazısıdır. Kaderin insanı götüreceği son noktadır. Ölümle birlikte bir gün her şeyin yok olup gideceği aşikardır. Ölüm aynı zamanda hayatın yararsızlığına da işaret eder¹⁶. Bir başka deyişle, varoluş gerçekliğini ortaya koyan ve varlığın ontolojik

arka planını açığa çıkaran ölümdür. Benzer şekilde, yaşamın saçmalığına ve yabancılaşma duygusuna vurgu yapması bakımından Edip Cansever'in şiirlerini de unutmamak gerekir. Ayrıca Türk edebiyatında "Garip Hareketi" diye bilinen oluşumun şiire getirmiş olduğu yeni yaklaşım biçimi ve işlemiş olduğu temaların da varoluşçu felsefenin edebiyatımızdaki yansımalarını göstermesi bakımından oldukça önemli olduğunu söyleyebiliriz.

Sonuç olarak denebilir ki, varoluşçu felsefenin başat kavramları çeşitli şekillerde ve özellikle de edebi metinler (hikaye, roman, şiir, deneme vb.) yoluyla düşünce hayatımıza girmiş ve Türk düşüncesi bu felsefi akımın önemli uğrak yerlerinden biri olmuştur. Özellikle 1950'li yıllardan başlayarak Türk yazın hayatını önemli ölçüde etkileyen varoluşçu felsefe, aynı zamanda dönemin toplumsal, siyasal ve kültürel ortamının şekillenmesine de katkı sağlamıştır. Kendine özgü kavram ve anlatımlarıyla geleneksel felsefeden bir tür kopuşun da adı olan varoluşçu felsefenin etki alanının genişliğini, bireyi ve onun sorunlarını incelemesinin yarattığı farkındalığa bağlamak güç olmasa gerek. Batı düşüncesinin önemli duraklarından biri olan varoluşçu felsefenin öznelliği temele almakla birlikte kendi dışındaki diğer öznelerin varlığını da göz ardı etmemesi, insanın öznel bütünlüğüne ve onun varoluşsal gerçekliğine vurgu yapması, insanı tamamlanmamış bir proje olarak görmesi bu felsefi düşüncenin ontolojik ve epistemolojik yönünün de göz ardı edilmemesini göstermesi bakımından oldukça önemli olduğu söylenebilir. Özgürlüğü temele alan ve adeta onu insanın varoluşsal yazgısı olarak gören varoluşçu felsefe zaman ve mekan tasarımıyla da düşünce dünyasına farklı bir derinlik katmıştır. İşlediği konular, öne çıkardığı temalar ve ortaya koyduğu felsefi bakış açısıyla döneminin özelliklerini yansıtan varoluşçu felsefe kuşkusuz yukarıda da ifade etmeye çalıştığımız gibi Türk düşüncesine önemli etkilerde bulunmuş ve özellikle de edebiyatımızda farklı şekillerde bu etki kendini göstermiştir. Varoluşçuluğun ülkemizde tanınmasında ve varoluşçu temaların (bulantı, yabancılaşma, yalnızlık, ölüm, kaygı, umutsuzluk, saçma vb.) yoğunlukla işlenmesinde dönemin siyasal, sosyal ve kültürel yapısının etkili olduğunu kabul

¹⁵ Sartre, *Varoluşçuluk*, s. 81.

¹⁶ Ali Osman Gündoğan, *Albert Camus ve Başkaldırma Felsefesi*, Birey Yayıncılık, İstanbul, 1997, s. 68.

etmekle birlikte, özellikle Batı felsefesinin o dönemine ait önemli filozofların (Kierkegaard, Heidegger ve Sartre gibi) eserlerinin Türk diline kazandırılması ve bu filozoflara ait düşüncelerin ülkemizdeki Hilmi Ziya Ülken

başta olmak üzere bazı yazarlar tarafından dergilerde tanıtma yazılarıyla başlayan ve giderek artan yazıların yayımlanmasının rolü oldukça büyüktür.

KAYNAKÇA

- Akarsu, B. (1982). **Ahlak Öğretileri**, Remzi Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- Balcı, Y. (2004). "Oğuz Atay'ın Romanlarında Kahramanlar", *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 16.
- Bezirci, A. (1997). Jean-Paul Sartre'in **Varoluşçuluk** adlı eserinin çevirisi içinde, Say Yayınları, İstanbul.
- Camus, A. (2010). **Başkaldıran İnsan**, Çev. Tahsin Yücel, Can Yayınları, İstanbul.
- Camus, A. (1999). **Yabancı**, Çev. Vedat Günyol, Can Yayınları, İstanbul.
- Deveci, M. (2003). "Ferit Edgü'nün "Beklenmeyen Konuk" Adlı Öyküsü Üzerine Bir İnceleme", *Ankara Üniversitesi Türkoloji Dergisi*, Cilt: 16, Sayı: 2.
- Deveci, M. (2012). **Varoluş ve Bireyleşme Açısından Ferit Edgü Anlatılarında Yapı ve İzlek**, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Gündoğan, A. O. (1997). **Albert Camus ve Başkaldırma Felsefesi**, Birey Yayıncılık, İstanbul.
- İş, A. Ö. (2007). Ferit Edgü ve Demir Özlü'nün Hikayelerinde Varoluşçu Öznellik, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Kierkegaard, S. (1997). **Ölümcül Hastalık: Umutsuzluk**, Çev. M. Mukadder Yakupoğlu, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Kurt, M. (2009). "Varoluşçuluğun Türk Edebiyatına Girişi ve İlk Etkileri", *Gazi Türkiyat*, Sayı: 4.
- Sartre, J. P. (2010). **Bulantı**, Çev. Selahattin Hilav, Can Yayınları, İstanbul.
- Sartre, J. P. (2010). **Varlık ve Hiçlik**, Çev. T. Ilgaz, G. Ç. Eksen, İthaki Yayınları, İstanbul.
- Sartre, J. P. (1997). **Varoluşçuluk**, Çev. Asım Bezirci, Say Yayınları, İstanbul.